

Tradycje kulturowe i historyczne pogranicza ukraińsko-polskiego na przykładzie grupy etnicznej Bojków zamieszkującej przygranicznych pasm górskie Ukrainy i Polski ze szczególnym uwzględnieniem wschodniej Bojkowszczyzny.

Metodyka badań etnograficznych. Poznanie warsztatu etnografa niezbędnego dla prowadzenia badań terenowych.

Wprowadzenie

Udział w projekcie pn. „Brama do Centralnych Gorganów: międzykulturowy dialog w ukraińsko-polskiej strefie przygranicznej”, który powstał w Podkarpackim Narodowym Uniwersytecie im. Vasyla Stefanyka w Ivano-Frankivsku na Ukrainie nakładał na Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Chełmie jako partnera projektu konieczność pozyskania eksperta w dziedzinie etnografii, który na przykładzie badań empirycznych prowadzonych przez przedstawicieli tej nauki w Polsce miał przedstawić metodyczny warsztat pracy etnografa. Celem projektu było bowiem poznanie kultury grupy etnicznej Bojków zamieszkującej południowo-zachodnią część obwodu ivanofrankivskiego stanowiącego jednocześnie centralną i północną część pasma górskiego Gorgany położonego w Karpatach wschodnich. Dodać należy, że jest to najslabiej zbadana grupa etniczna Bojków w przeciwieństwie do części zachodniej znajdującej się w granicach Polski w województwie podkarpackim i części centralnej zlokalizowanej na Ukrainie w obwodzie lwowskim.

Prowadzenie badań na kulturowym pograniczu ukraińsko-polskim od początku budziła ciekawość i zainteresowanie uczestników z uwagi na fakt, że pasmo górskie Gorganów zaliczane jest do najslabiej zagospodarowanego pasma górskiego w tej części Europy. Dodatkowym celem projektu była także możliwość utworzenia na terenie samorządowej wspólnoty terytorialna - Broshniv Osadska Gromada punktu, z którego można wyjeżdżać w góry dla uprawiania turystyki, a także by poznawać dosyć słabo zbadaną grupę etniczną miejscowych górali - Bojków.

Obserwacja

Badania empiryczne, a w szczególności terenowe badania etnograficzne polegają na obserwowaniu zjawisk, sporządzeniu ich opisu, a następnie porównywaniu tych opisów i wyszukiwaniu zależności pomiędzy opisanymi zjawiskami. Opisy mogą dla przykładu dotyczyć konkretnych zjawisk kultury materialnej takich jak: budynki, tradycyjny strój, narzędzia rolnicze. W zakresie kultury społecznej będą to: zwyczaje społeczne: małżeństwo, relacje międzypokoleniowe, relacje z innymi grupami etnicznymi. Zaś w przedmiocie, kultury duchowej: obrzędy i zwyczaje doroczne związane ze świętami - Boże Narodzenie, Wielkanoc, rodzinne – chrzest, wesele oraz wierzenia.

Obserwacja będzie zatem swoistego rodzaju postrzeganiem, zwracaniem uwagi na jakiś przedmiot, zjawisko, czy wierzenie. W przypadku obserwacji naukowej etnograf dąży do uzyskania określonych spostrzeżeń, które w przyszłości posłużą do sformułowania odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

W przypadku badań etnograficznych obserwacja może dotyczyć badania stanu istniejącego - tego co w danej chwili jest postrzegane, ale także zjawisk, które miały miejsce przed laty w przeszłości. Wówczas etnograf opiera swoje spostrzeżenia i badania na cudzych obserwacjach w formie t.zw. obserwacji pośredniej, które uzyska od starszych osób posiadających wiedzę na ten temat w formie wywiadu etnograficznego.

Obserwacja faktów dotyczy najczęściej wytworów materialnych oraz zjawisk ergologicznych (związanych z pracą ludzi). Na podstawie tego typu obserwacji można poznawać społeczność lokalną poprzez ustalenie co ona wytwarza. Przykładem może być u Bojków: gospodarka leśna – sposoby pozyskiwania drzewa, jego transport do innych miejsc – spławianie rzekami, przetwórstwo drzewa – tartaki, przetwórstwo rolno-spożywcze – młyny, warsztaty przetwórstwa produktów mlecznych i innych zwierzęcych. Z jednej strony będzie to opis wytworu kulturowego np. tartaku lub warsztatu do produkcji sera, masła. Czyli opis pochodzenia, materiałów z jakich został wykonany, technik według których został zbudowany – wytworzony (konstrukcja). Z drugiej strony sposoby użytkowania tego przedmiotu, technik wykorzystania jego w procesie produkcji, a także związanej z nim wiedzy praktycznej, zwyczajów z nim związanych.

Poza obserwacją wytwory kultury materialnej można także jeżeli jest to możliwe kolekcjonować. Taki zbiór przedmiotów będzie posiadał zarówno wartość teoretyczną, ale i praktyczną. Tworzy możliwość poznawania podstaw ekonomiki, technologii oraz wynalazczości. Z kolei kolekcja całego zestawu przedmiotów charakterystycznych np. dla kultury bojkowskiej stanowić będzie doskonałą ilustrację procesu historycznego. Kolekcjonowanie wytworów kultury materialnej stanowi podstawę pracy etnografa – muzeologa. Muzeolog powinien dążyć do pozyskiwania jednego przedmiotu w różnych odmianach dla zdobycia logicznej serii wytworów, a także kolekcjonować przedmioty na różnych etapach wytworzenia. Ważne jest także zdobywanie wytworów kulturowych posiadających walory artystyczne (zdobienia) z uwagi na konieczność wzbogacania kolekcji, a każdy przedmiot może być ważny dla badanej kultury.

Przy okazji kolekcjonowania wytworów badanej kultury badacz zobowiązany jest sporządzić inwentarz przedmiotów, ich dokumentację fotograficzną i opisową, która stawić będzie element kolekcji muzealnej, a także dalszych badań etnograficznych. W takiej dokumentacji powinny znaleźć się opis językowy (nazwy), techniczny, ekonomiczny wraz z analizą znaczenia kulturowego. Służyć temu powinna „Karta ewidencyjna obiektu nieruchomego - obiektu dziedzictwa kulturowego” lub podobna karta opisująca obiekt ruchomy (urządzenie, przedmiot, działo sztuki), których przykład przedstawiony jest poniżej.

Przykład

Karta opisu obiektu dziedzictwa kulturowego Bojków

Centrum Kultury Spuścizny Bojkowskiej

Broshniv Osadska Gromada

Numer katalogowy

Dane adresowe:		Dział etnografii - kultury:	Wymiary: długość: szerokość: wysokość:
Miejscowość			
Gromada			
Rejon			
Obwód		Tytuł zagadnienia: 	
Grupa etniczna:		fotografia, rysunek	
Nazwa gwarowa:			
Źródło opisu:			
Chronologia:			
Życie wytworu – obiektu (użytkowany, nieużytkowany):			
Wykonawca karty	fot. rys.		
Data	Data		

Wywiad etnograficzny

W obserwacji zjawisk kulturowych, które najczęściej mają charakter procesu rozciągniętego w czasie, etnograf musi zdobywać wiadomości od ludzi – świadków tych zjawisk. W takim wypadku źródłami informacji, poza własnymi obserwacjami, będą różnego rodzaju dokumenty, listy, opinie, opowiadania oraz wiadomości i relacje przekazywane w rozmowach. Najczęściej będą to wypowiedzi uzyskiwane od osób należących do środowiska badanego lub osób należących do przedmiotu badań. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w badaniach etnograficznych wypowiedzi uzyskane drogą wywiadu etnograficznego stanowią znaczną część materiałów źródłowych, na których opiera się opis zjawisk i formułowanie wniosków badawczych.

Z punktu widzenia techniki prowadzenie wywiadu możemy prowadzić:

- wywiad ukryty – jest to zwykła pogawędka wszczęta z przedstawicielami interesującego nas środowiska. Etnograf może w takim wypadku starać się o umiejętnie kierowanie rozmowy na interesujące go tematy;
- wywiad jawny nieformalny – w tym wypadku rozmówca zasadniczo wie, że zdobywamy od niego informacje, zna cel badania, jednak kierujący rozmową nie notuje odpowiedzi informatora, ze względu na potrzebę utrzymania właściwego nastroju lub ze względu na informatora, który jest niechętny, aby zapisywać ściśle szczegóły rozmowy. W praktyce ta forma wywiadu może przekształcić się w formę sformalizowaną, w czasie której niektóre fragmenty wypowiedzi zostaną zapisane, np. nazwy gwarowe lub inne istotne fakty;
- wywiad jawny sformalizowany – łatwy technicznie do przeprowadzenia, gdyż odbywa się on w formie zadawania pytań i zapisywania odpowiedzi. Przy tej formie wywiadu informator powinien być powiadomiony o sposobie jego przeprowadzenia i zapisywaniu lub nagrywaniu wypowiedzi.

Rozmowa i wywiad, jak jedna z wielu metod badawczych, posiada szereg zalet, ale także wad. Ich analiza może ułatwić wybór warunków i możliwości stosowania wywiadu jako metody. Do zalet wywiadu etnograficznego zaliczyć możemy: szybkie poznanie szeregu faktów i przeżyć informatora. Ponadto wywiad pozwala stworzyć warunki, w których wystąpi pożądanе zachowanie (niewerbalne) lub reakcja słowna (zachowanie werbalne).

Dlatego prowadzący wywiad winien kierować rozmowę we właściwy sposób, stawiając pytania, a także pobudzając do udzielania odpowiedzi. Wywiad daje możliwości i stwarza sytuacje dostosowane do realizacji celów. Oprócz wskazanych wcześniej cech pozytywnych stosowanie wywiadu może wiązać się z pojawieniem się pewnych ograniczeń związanych z osobą badającą lub osobą badaną, ponadto wpływ na te ograniczenia mogą mieć brak znajomości organizacji i techniki wywiadu.

Dlatego osoba prowadząca wywiad powinna posiadać odpowiednie cechy osobiste: łatwość nawiązywania kontaktu z rozmówcami, umiejętność przełamania nieufności informatorów (ważna jest znajomość form obyczajowych badanego środowiska, znajomość mentalności osób badanych), umiejętność konkretnego i łatwego precyzowania myśli – pytań, znajomość języka badanych.

Ważny jest także sposób prowadzenia rozmowy, m.in.: umiejętność uważnego i cierpliwego słuchania, nie narzucanie swoich poglądów na omawiane sprawy oraz umiejętność ukrycia zniecierpliwienia, czy znużenia rozmową. Ponadto ogromnie ważna jest wiedza etnografa o przedmiocie badań, jego ogólne doświadczenie życiowe, które często ułatwia odpowiednie zachowanie w sytuacjach nie przewidzianych.

Duże znaczenie ma także wybór osoby badanej, który zależy w dużej mierze od przedmiotu badań i ich organizacji. Jeżeli rozmawialiśmy z przedstawicielem „grupy fachowców”, to i tak warto przeprowadzić wywiad uzupełniający, gdyż uzyskane wiadomości mogą być nie do końca obiektywne. Generalnie przy doborze informatora warto zwrócić uwagę na jego cechy moralne (prawdomówność, rzetelność, dobra wola w udzielaniu informacji).

Warto także zwrócić uwagę na składnię i słownictwo pytań, które powinno być zbliżone do języka informatora. Miejscowe powiedzenia gwarowe, stereotypowe zwroty można wprowadzać do rozmowy wtedy, gdy dobrze znamy ich znaczenie. Język jakim posługuje się etnograf musi być jasny i prosty. Ważny jest także dobór miejsca w taki sposób, aby forma przeprowadzania wywiadu była dobra i wygodna zarówno dla etnografa, jak i jego rozmówcy - osoby badanej.

Zapis wywiadu

Załącznik Nr 2

Kwestionariusz do terenowych badań etnograficznych stosowanych dla uzyskania wiedzy o przykładowej wsi bojkowskiej.

Uwaga! Określając czas opisu wsi przy braku wskazania dokładnych dat można przyjąć okresy: a) do I wojny światowej, b) do wybuchu II wojny światowej, c) okres ZSRR, d) niepodległa Ukraina

I. Fizjografia, topografia

1. Opisać rzeźbę terenu i sieć wodną (rzeki), zalesienie wskazując dostępność komunikacyjną do wsi. Należy zwrócić uwagę na rzeki czy były spławne i żeglowne;
2. Opisać kształt wsi (osadnictwo rozproszone, zwarte, mieszane). Jak osadnictwo wsi wpływało na kontakty pomiędzy mieszkańcami;
3. Powierzchnia wsi ze wskazaniem ilości ziemi rolnej, lasów, łąk i nieużytków;
4. Opisać wartość gleby (ziemi ornej) i formę wykorzystania (wskazać dla jakich upraw);
5. Bogactwa mineralne i ich wykorzystanie;
6. Klimat, opisać zjawiska klimatyczne ze wskazaniem klimatu dla poszczególnych pór roku;

II. Komunikacja.

1. Opisać jakie były dawniej drogi, w tym rzeki spławne lub żeglowne; jakie środki wykorzystywano do komunikacji;

2. Współczesne połączenia komunikacyjne (autobusy, kolej inne). Należy ustalić jak daleko z badanej wsi do głównych szlaków komunikacyjnych: drogowych i kolejowych;
3. Jaka jest odległość do najbliższych ośrodków miejskich (gmina – gromada, miasto rejonowe, miasto obwodowe); które ze wskazanych miast uważane są za najważniejsze ośrodki: gospodarcze, edukacyjne, kulturalne, administracyjne;

III. Demografia.

1. Ustalić ilość mieszkańców z uwzględnieniem ilości dzieci, młodzieży, dorosłych i osób starszych;
2. Ustalić ilość numerów zagród mieszkańców wsi;
3. W jakim stopniu wieś jest zamieszkała przez rodziny spokrewnione (klany rodzinne);
4. W jaki sposób utrzymuje się miejscowa ludność, jak zarobkuje, gdzie kształci się? Jaki jest status ekonomiczny ludności wsi? Czy występuje w miejscowości emigracja zarobkowa (stała, miesięczna, tygodniowa, dzienna)?
5. Początki emigracji, kiedy się zaczęła i dokąd miała miejsce. Z jakich grup społecznych emigrowali mieszkańcy wsi?
6. Powroty z emigracji. Ile osób wracało z emigracji stałej, czasowej (wskazać orientacyjny czas nieobecności), jaki wykonywali zawód?
7. Środowisko na emigracji. Jak kształtowały się kontakty kulturowe mieszkańców się na emigracji?
8. Nowi przybysze. Ile nowych osób przybywało do wsi, skąd przybywali i na jak długo? Jaki był ich zawód? Jak układały się stosunki między ludnością bojkowską a przybyłą?
9. Gdzie przebywali mieszkańcy wsi podczas służby wojskowej i w czasie wojen?

IV. Stosunki administracyjne, cerkiewne i kościelne.

1. Jaka była przynależność administracyjna (państwo, obwód – województwo, rejon – powiat, gmina – gromada? Ustalić zmiany na przestrzeni XX i XXI wieku;
2. Przynależność cerkiewna i kościelna. Ustalić zmiany na przestrzeni XX i XXI wieku;

V. Historia wsi bojkowskiej.

1. Ustalić początek wsi (na jakim prawie wieś została założona), wskazać okres największego rozwoju osadnictwa wsi;
2. Wskazać najstarsze rody, najstarszych mieszkańców wsi (można ustalić ich nazwiska);
3. Dawny ustrój gruntowy (kto był właścicielem ziemi). Czy występowała wielka własność ziemiska we wsi?
4. Do kogo należała wieś w dawnych okresach historycznych (dwór, kościół)?
5. Najważniejsze wydarzenia utrwalone w pamięci mieszkańców wsi (rozbudowa, zniszczenia wojenne, powodzie, pożary, nieurodzaje przemiany i ruchy społeczne);

6. Podania, legendy, przekazy związane z założeniem wsi oraz wyjaśnienie pochodzenia jej nazwy według przekazów ludowych;
7. Czy istnieją opracowania naukowe, monografie dotyczące wsi, czy zachowały się dokumenty świadczące o historii wsi (cerkiew, kościół, urząd gminy, szkoła lub u mieszkańców);

VI. Stosunki gospodarcze.

1. Własność ziemi do 1939 r., w tym wielkość majątku dworskiego, kościelnego (cerkiewnego) oraz wielkość gospodarstw wiejskich (chłopskich);
2. Czy istniała własność wspólna (gromadzka);
3. Czy występował zwyczaj dzierżawienia gruntu, Kwestia komasacji i parcelacji ziemi.
4. Obecny stan posiadania ziemi, najmniejsze i największe gospodarstwa;
5. Główne zajęcia mieszkańców podane w przybliżonych wielkościach procentowych: rolnictwo, hodowla, warzywnictwo, sadownictwo, przemysł i rzemiosło (należy wskazać działalność dominującą w gospodarce miejscowości);
6. Czy we wsi znajdowały się lub znajdują się (lub w sąsiednich miejscowościach) fabryki, kopalnie, zakłady przemysłu rolnego lub leśnego;
7. Czy we wsi dawniej i obecnie uprawiane są inne zawody: rzemiosła (jakie), przemysł artystyczny (jaki), handel (czy istniał zwyczaj handlu wymiennego, czym w tej formie handlowano);
8. Produkcja i jej charakter dawniej do 1939 r. i obecnie, w tym produkcja na własne potrzeby, na sprzedaż, czy wypalano węgiel drzewny (mielerzowanie);

VII. Stosunki społeczno-gospodarcze dawniej (do 1939 r.) i obecnie.

1. Kto podejmował pracę najemną i w jakich zawodach;
2. Czy była podejmowana praca w służbie dworu lub bogatych chłopów (omówić warunki pracy, rodzaje wykonywanych prac, kwestia wyzysku pracowników najemnych);
3. Jaka była stopa życiowa poszczególnych warstw społecznych i grup zawodowych (warunki mieszkaniowe, odzież, czy istniały formy dożywiania biednych);

VIII. Przejawy rozwarstwienia społecznego dawniej (do 1939 r.), w czasach ZSRR i obecnie.

1. Jak wyglądało zróżnicowanie społeczne wsi i stosunki pomiędzy mieszkańcami – rolnikami o różnym poziomie zamożności;
2. Jak wyglądało zróżnicowanie: domu i mieszkania, sprzętów gospodarskich i domowych, ubioru świątecznego i codziennego, pożywienia, zainteresowań artystycznych;
3. Czy we wsi istniały państwowe gospodarstwa rolne, spółdzielni i jaki był stosunek do nich miejscowej ludności;

IX. Życie społeczno-kulturalne mieszkańców wsi.

1. Czy we wsi istniały organizacje: gospodarcze, społeczne, kulturalne, polityczne i w jakim okresie funkcjonowały (np.: spółdzielnie, związki młodzieży, koła śpiewacze, domy ludowe, świetlice wiejskie);
2. Czy w organizacjach tych zachodziły zmiany (rozwój lub zaprzestanie działalności) proszę wskazać kiedy to miało miejsce;
3. Czy we wsi była szkoła, kiedy powstała i jej działalność. Jaki był stosunek do niej miejscowej ludności;
4. Czy we wsi miały miejsce przypadki analfabetyzmu, jakie były jego przyczyny;
5. Czytelnictwo we wsi, czy była biblioteka, prasa, zbiory prywatne. Proszę wskazać udział w czytelnictwie grup społecznych, zawodowych, a także społeczności według wieku i płci;
6. Kiedy we wsi miała miejsce radiofonizacja i zainteresowanie słuchaniem radia przez miejscową społeczność;
7. Jaki był dostęp do kina i teatru i stosunek do nich ludności;
8. Działacze wiejscy, proszę wskazać ich nazwiska, pochodzenie klasowe i określić ich wpływ na życie społeczności wiejskiej;
9. Jakie były najważniejsze „autorytety wiejskie” i jaki był ich wpływ na społeczeństwo (ksiądz, urzędnik wiejski, nauczyciel, organista);
10. Jak wyglądało współżycie ludzi, co mogło wzmocnić lub osłabić relacji mieszkańców;
11. Zdrowotność mieszkańców, jak mieszkańcy wsi radzili sobie z chorobami, czy miały miejsce epidemie;

X. Kontakty z miastem, miasteczkiem oraz sąsiednimi wsiami dawniej i obecnie.

1. Kontakty handlowe, (miejsca targów i zakupów);
2. jakie były kontakty towarzyskie, w tym kontakty rodzinne (obrzędy rodzinne: wesela, chrzciny, pogrzeby; obrzędy doroczne: Boże Narodzenie, Wielkanoc, dożynki i inne; obrzędy okolicznościowe: odpusty, pielgrzymki i inne);
3. Proszę wskazać kontakty administracyjne: urzędy gminne, powiatowe – rejonowe, wojewódzkie – obwodowe;
4. Kontakty polityczne (wskazać organizacje polityczne);
5. Kontakty kulturalne (widowiska, kino, teatr, chóry śpiewacze);
6. Kontakty zawodowe (organizacje rolnicze, rzemieślnicze);

XI. Tradycyjne życie wsi.

1. Czy we wsi noszono stroje ludowe, przy jakich okazjach. Kiedy ta tradycja zaginęła;
2. Jak zachowały się we wsi najstarsze budynki drewniane, kiedy orientacyjnie zostały zbudowane;

3. Jakie obrzędy doroczne i rodzinne zachowały, ewentualnie kiedy zagięły (Noc Kupały, Święto Jordanu – Chrztu Pańskiego, Maslenica, „Hrobki” – Święto Zmarłych obchodzone po Wielkanocy);
4. Jakie pieśni towarzyszyły tym obrzędom;
5. Czy w sąsiednich miejscowościach były obchodzone takie same obrzędy;
6. Znani twórcy – artyści ludowi (malarze, rzeźbiarze, śpiewacy, muzycy (proszę podać ich nazwiska);
7. Jakie pieśni śpiewano przy pracach zbiorowych (żniwa, rwanie lnu, inne);
8. Czy zachowały się dawne tańce ludowe, proszę podać ich nazwy i opisać formę;
9. Czy we wsi żyją jeszcze ludzie umiejący opowiadać o dawnych czasach (proszę podać ich nazwiska);
10. Jaki jest stosunek obecnych mieszkańców wsi do dawnej kultury i do życia tradycyjnego;

Dokumentacja fotograficzna dziedzictwa kultury bojkowskiej

Fotografia będąca udokumentowaniem dziedzictwa kultury bojkowskiej jest dokumentem przedstawiającym rzeczywistość, dlatego powinna być wykonywana techniką umożliwiającą sfotografowanie planowanych obiektów bez jakichkolwiek zniekształceń. Ilość fotografii powinna odzwierciedlać rzeczywisty wygląd fotografowanego obiektu tj. wykonanie ich z co najmniej dwóch kierunków, a także uwzględniając ważne dla wyglądu zbliżone szczegóły.

Obiekty architektury

Zamierzając fotografować obiekt architektury (cerkiew, kościół, wiejska chata, budynek gospodarczy, inne) należy przede wszystkim ustalić z jakiego kierunku ująć dany obiekt w taki sposób, aby pokazać wszystkie ważne elementy. Powinny to być co najmniej: elewacja frontowa, jedna elewacja z pozostałych frontowa oraz zbliżenie ciekawszych detali architektonicznych. Należy przyjąć zasadę, aby pokazać wszystko, co w takim obiekcie jest interesującego. W przypadku obiektów bardziej skomplikowanych często zachodzi potrzeba wykonania fotografii wszystkich elewacji oraz zbliżenia wszystkich ciekawych detali architektonicznych, czy elementów dekoracji. W obiektach starszych liczących przeszło 100 lat, w szczególności w obiektach sakralnych, ważne również będzie sfotografowanie jego wnętrza i jego wystroju rzeźbiarskiego, czy malarskiego.

Przy dokumentowaniu obiektów architektury, często musimy korzystać z funkcji obiektywu szerokokątnego. W takim przypadku należy pamiętać o tym, aby obiekt fotografować mniej więcej z tej samej wysokości na jakiej znajduje się środek fotografowanego obiektu, gdyż fotografując obiekt z góry lub z dołu uzyskamy efekt nierównoległości ścian pionowych.

Istotne problemy przy fotografowaniu obiektów architektury sprawiać może oświetlenie. na przykład w czasie pogody słonecznej niektóre obiekty mogą być poprawnie fotografowane tylko w pewnych godzinach, zależnych od kąta padania światła. Fotografowana pod światło (słoneczne) elewacja budynku znajdzie się w głębokim cieniu i będzie zupełnie nieczytelna.

Dlatego fotografując architekturę w danej miejscowości należy ustalić (wykorzystując mapę topograficzną) odpowiednią porę dnia do wykonania najlepszych fotografii lub uzupełnić zdjęcia w innym bardziej odpowiednim terminie. To samo może dotyczyć wykonania fotografii elewacji frontowej, czy innych ważnych elementów obiektu zlokalizowanych od strony północnej. Wówczas dobrym rozwiązaniem może okazać się wykonywanie fotografii w dzień pochmurny, korzystając ze światła rozproszonego.

Ważnym zagadnieniem przy fotografowaniu architektury, w szczególności sakralnej, jest osłonięcie elewacji drzewami, co czasem wręcz uniemożliwia wykonanie zdjęcia przedstawiającego bryłę bądź elewację obiektu. Wówczas należy zaplanować uzupełnienie dokumentacji fotograficznej w okresie bezlistnym od późnej jesieni do wczesnej wiosny.

Istotnym zagadnieniem jest kwestia wykonywania fotografii we wnętrzach. w takiej sytuacji również ważne jest oświetlenie. Najlepiej byłoby korzystać ze światła naturalnego, ale jest to możliwe w budynkach oświetlonych dużymi oknami, gdy dodatkowo na zewnątrz jest silne światło. Światła sztuczne używamy tylko w wypadku konieczności doświetlenia miejsc mocno zacienionych. Doświetlając obiekt przestrzenny należy pamiętać, aby nie zlikwidować całkowicie cieni, gdyż wówczas fotografie nie odzwierciedlą przestrzenności obiektu (chodzi o pokazanie plastyczności fotografowanego obiektu lub przedmiotu).

Fotografując obiekty tzw. małej architektury (kapliczki, pomniki, rzeźby), należy zwracać uwagę na wykonywanie fotografii, które pozwolą ująć plastyczność danego obiektu. W tym celu należy wybrać właściwy kierunek w stosunku do światła, ponadto zwracać uwagę na właściwy dobór tła, na którym pokażemy dany obiekt. Ważne jest, aby tło nie było zbyt kontrastowe.

Miejsca pamięci historycznej, cmentarze

Fotografując pomniki, tablice pamiątkowe, pomniki cmentarne należy dążyć do przedstawienia obiektu w jego pełnym wyrazie z podaniem jego wszystkich szczegółów. Dla przykładu pomnik figuralny ukazujemy przede wszystkim w takiej formie, jak ogląda go zwiedzający czyli od frontu z pozycji stojącej. Pomniki ustawione na wysokim postumencie, gdy zostaną sfotografowane w innym ujęciu, mogą okazać się zniekształcone, ponieważ często artysta – twórca dla właściwego odbioru postaci przy takiej ekspozycji czasem dokonuje zmiany proporcji, by właśnie oglądanie od dołu korygowało to zniekształcenie. Mniejsze pomniki (figury sakralne, rzeźby, pomniki nagrobne) trzeba czasami doświetlić w celu zlikwidowania zbyt głębokich cieni.

Zdjęcia tablic z napisami, płaskorzeźb należy wykonywać w taki sposób, by uzyskać najlepszą czytelność napisu czy reliefu (kompozycja rzeźbiarska wykonana w płycie kamiennej, metalowej lub drewnianej z pozostawieniem w niej tła). Doświetlając fotografowany obiekt lampą błyskową, przy napisach wklęsłych lub wypukłych, należy wykorzystać silniejsze źródło światła z boku w celu uzyskania bocznych cieni. Pozwala to łatwiej odczytać napis, który jest niejednokrotnie trudny do odczytania bezpośrednio z tablicy.

Obiekty techniki

Dokumentując zakłady przemysłowe lub inne obiekty techniki (młyny, tartaki, obiekty inżynieryjne) należy pamiętać, że fotografia samego obiektu architektury będzie niewystarczająca. Inwentaryzując fotograficznie taki obiekt, czy zespół obiektów powinno się

sfotografować ewentualne urządzenia napędowe, czy produkcyjne. W przypadku młyna wodnego powinny to być fotografie: napędu – koła młyńskiego wraz z urządzeniami piętrzącymi wodę oraz urządzenia przemiałowe kamienie młyńskie wraz z urządzeniami służącymi do produkcji mąki.

Fotografie archiwalne

Ogromne znaczenie w dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego ma wykorzystanie fotografii archiwalnych znajdujących się w zasobach osób prywatnych. Bardzo często fotografie te mogą pokazywać wygląd zabytków sprzed lat, obiektów nieistniejących, ważnych wydarzeń w dziejach miejscowości lub rodziny. Mogą także być ilustracją dawnych zawodów lub zwyczajów i obrzędów.

Dobrym rozwiązaniem jest taką fotografię lub dokument wypożyczyć i zeskanować w swojej pracowni. Na przeszkodzie może jednak stanąć brak do nas jako osoby obcej oraz fakt, że okazane nam stare fotografie, czy dokumenty mają dla właścicieli ogromną wartość i dlatego nam ich nie udostępnią. W takiej sytuacji warto posiadać podręczny skaner, który pozwoli nam digitalizować udostępnione materiały na miejscu. Wadą takiego urządzenia jest fakt, że pozwalają skopiować dokumenty i fotografie o wielkości do formatu A4. W przypadku dokumentów większych można je po prostu sfotografować.

Wnioski końcowe. Perspektywy transgranicznych badań nad Bojkami na obszarze ukraińsko-polskiego pogranicza kulturowego.

Zawarte w artykule uwagi metodyczne dotyczące badań etnograficznych, a także poznanie warsztatu etnografa omawianego podczas warsztatów szkoleniowy stanowią niezbędną wiedzę dla prowadzenia badań terenowych. Z uwagi na niedobór studentów etnografii w Podkarpackim Narodowym Uniwersytecie im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku mogą je prowadzić w formie praktyk terenowych studenci pokrewnych dziedzin w zakresie nauk humanistycznych, czy nauk społecznych.

Przeprowadzenie badań terenowych na obszarze południowo-zachodniej części obwodu iwanofrankiwskiego – pasma górskiego Gorgany pozwoli na istotne poszerzenie wiedzy na temat wschodniej Bojkowszczyzny i zamieszkującą ją grupę Bojków. Pozwoli to również na przeprowadzanie kwerendy zachowanych materiałów źródłowych i uzyskanie wiedzy z dotychczas wydrukowanych opracowań na temat naukowych dotyczących tego obszaru Karpat wschodnich.

W perspektywie daje to możliwość rozszerzenia etnograficznych badań terenowych na terenie obwodu lwowskiego, zakarpackiego i pozostałej części obwodu iwanofrankiwskiego. Uzyskana w ten sposób wiedza przyczyni się w przyszłości do naukowego opracowanie materiałów etnograficznych, wydania szeregu publikacji naukowych i popularnych, które staną się promocją regionu Gorganów, grupy etnicznej Bojków i Broshniv Osadskiej Gromady jako miejsca, z którego warto wyruszyć na górską i etnograficzną wycieczkę.

Jednak do realizacji wniosków o charakterze perspektywicznym Ukraina i Ukraińcy potrzebują pokoju i spokojnego czasu, który niezbędny jest dla odbudowy swojej Ojczyzny.

Mgr Zygmunt Gardziński